

Носороги йдуть

Василь Биков

Плем'я давно втратило незалежність, платило велику данину й почувалося нещасним.

Гнобили плем'я огидні й могутні люди-носороги. Вони не знали ні бога, ні моралі й безжально ставилися до кожного, хто не був носорогом. Зрештою, коли й був, ставились так само, аби-но лиш у чомусь пішов усупереч або якось інакше виділився з громади носорогів.

Вождем нещасного племені був молодий чоловік з гучним і славним іменем Ко, що означало Відважний. Він і був відважним, водив плем'я у бої за незалежність, хоча й не здобув перемоги. Мабуть, здобути перемогу над носорогами було просто неможливо. Але й капітулювати перед ними остаточно Ко також не міг. Він розпочав із ними переговори: багато що можна віддати, аби лиш носороги дали племені спокій. Звісно, крім незалежності. Люди племені зібрали ледь не всю кукурудзу, сою, боби і просо, всі свої спадкові коштовності: персні, сережки, браслети, неймовірно гарний керамічний посуд, виробництвом якого вже два століття поспіль славилися їхні предки. Коли приїхали посланці носорогів, усе те було акуратно розкладено й розставлено на галявині під віковичним дубом. Приїжджі обдивилися й обмацали кожну річ і від'їхали собі. А як через день повернулись, то сказали: мало. Ми прийдемо, переб'ємо ваше плем'я і візьмемо все задарма. Вождь Ко засмутився, бо у племені вже більше нічого не лишалося, чим би можна було задобрити носорогів. А тоді приїхав новий посланець від носорогів, який привіз наказ від свого володаря: віддати йому Айю, сестру вождя, найвродливішу дівчину племені.

Вождь Ко ще більше засумував. Звісно, йому було шкода жертвувати юною Айєю, та що він мусив робити? Він почав був розмову з радою старійшин, яка розділилась на два табори. Одні казали, що треба погоджуватися, бо інакше всім буде погибель. Інші заперечували: не можна піддаватись у жодному разі, носороги ошукають. Візьмуть Айю і не дадуть племені спокій. Вождь Ко, далі страждаючи, поміркував цілу ніч і погодився на вимогу носорогів. Він гадав, що коли віддасть свою сестру, то, може, носороги підуть собі звідси геть, у свій край боліт і мочарів, і тим самим дадуть племені якийсь перепочинок. Бо інакше й справді — загибель без жодної надії. Назавтра вранці він покликав сестру Айю, яка вже знала про свою сумну долю. Але вона була дівчина розумна й мужньо прийняла цей присуд. Вона любила плем'я, землю, на якій зросла, тож і готова була принести себе в жертву. Аби врятувати інших.

Але тоді розсердилася та частина старійшин, котра була проти поступок носорогам. Особливо зверхник одного клану Джо, який ледь не здійняв бунту проти вождя племені. Вождеві коштувало чимало клопоту вгамувати того нетерпимця. Допомогло тільки те, що носороги начебто й справді трохи притихли й почали збиратися кудись відійти. Це дуже ° посприяло миру в племені, ще й додало всім надії.

Джо також притих, замовк, певно, відчув, що помилявся саме він, а не вождь племені. Вождь хоча й переживав за сестру, та почувався задоволеним — все ж таки найбільша небезпека минулась.

Плем'я з подвійною старанністю взялося господарювати. Треба було напрацювати й те, що віддали носорогам. Довелося попервах терпіти й голод, і холод, та все ж якось потрохи видряпалися зі злиднів. Урожай кукурудзи того року обіцяв бути непоганим, тож з'явилась надія не загинути від голоду. Головне — був мир, носороги поки що не докучали. Схоже, вони і справді кудись пішли собі. Вождь Ко вже почав пишатися мудрістю своєї політики, хоча й не переставав сумувати за бідолашною сестрою. Інші люди з ради старійшин ще неохоче, та потрохи починали визнавати, що помилялися, коли виступали проти гнучкої політики Ко.

І саме в цей момент, на схилку літа, коли в полі дозрівала кукурудза, прийшла звістка, що носороги повертаються. За день-два плем'я довідалось, що вони вже повернулися. Їхні носорожачі фаланги вже зауважили на протилежному боці обмілілої за літо ріки, перейти яку було зовсім неважко. І справді: ще за день її переходили посланці носорогів, які повідомили, що вони йдуть. І більше нічого.

Вождь Ко терміново зібрав раду, але що він міг їм сказати? Над племенем знову нависла смертельна загроза. Усе плем'я складало, може, тільки третину від війська носорогів. Відкупитися цього разу не було чим. Коштовностей ще не надбали, урожай був ще на полі. Коли що, то носороги його доценту знищать, перш ніж нищити саме плем'я. Відчувши біду, в хижах-халупах здійсняли лемент жінки. Тоді хтось зі старійшин пригадав, яким чином відкупилися попереднього разу. Треба було пропонувати красуню.

Звісно, прегарних дівчат у тому гідному племені було чимало. Та всі знали, що найбездоганнішою красунею була дружина вождя, яку звали Чую. Саме на неї і вказали старійшини племені.

Вождь Ко спершу відчув скажену лютю на всіх одразу — на своїх і чужих. Він кохав Чую і нікому не хотів її віддавати. Але що він міг іще вдіяти? Носороги наближалися, жити племені залишалось кілька днів. Рада старійшин вимагала поквартитися. Тільки Джо був проти того, щоб поступатись носорогам. Він казав, що не хоче належати до племені, яке рятує себе ціною життя своїх найпрекрасніших жінок. Але Джо був такий один в усій раді старійшин. А вождь Ко відчував відповідальність за сотні жінок, дітей і старих свого племені. Ї він вирішив віддати дружину. Та скорилася волі чоловіка-вождя, але від'їжджаючи за ріку, прокляла його, а разом і все плем'я, котре не спромоглося її захистити.

Усе відбулося так, як і думав Ко — привабливий подарунок подіяв. Рать носорогів кілька днів постояла за рікою і знову кудись подалася. Вождь страждав, сумував, побивався, часом навіть проклинав свою долю керівника, але в цілому був задоволений. Його авторитет у племені значно зріс — усі шанували його за жертовність і розуміли, що зобов'язані йому своїм порятунком. Всі, окрім Джо, який наступної ж ночі після того, як віддали Чую, зібрав свій невеликий клан і кудись його повів.

Знову плем'я потрохи заспокоїлося, почало обживатись. Зібрали непоганий врожай, стали краще годувати дітей, та й самі наїлися досхочу. Люди, особливо старші, дуже хвалили вождя, який забезпечив їм мирне життя, зберіг плем'я. Сам Ко, однак, живучи самотнім, змарнів, схуд, зробився мовчазним і неприязним. Під час свят, коли всі веселилися, він мовчав, на очах чорніючи від горя. Він щось передчував. І передчуття його не зрадили.

Через півроку, коли минув сезон дощів і зійшла велика вода на ріці, знов з'явилися посланці носорогів. Цього разу вони сказали тільки одне: йдемо по жінок. Носорогам сподобалися місцеві жінки, і тепер вони хочуть їх — усіх і разом.

Плем'я охопив відчай, а вождь Ко раптом зрадив, бо зрозумів щось важливе. Попередній клопіт, який завдав йому стільки страждань і відібрав кохану дружину, нарешті зник. Ко зробився безжурним — уже не треба було вибирати. Надії не залишилося. Все стало просто й зрозуміло: йти і загинути. На перемогу розраховувати було марно. Перемогти носорогів ще нікому не вдавалось, від них можна було хіба що відкупитися. Коли було чим. У племені ж не лишилося вже нічого.

Раннього ранку на початку літа плем'я вишикувалось на березі ріки. Молодою травичкою щедро зеленіли береги, великі жовті квіти прикрашали річкові зарості. Плем'я вишикувалось у три шеренги: попереду чоловіки і юнаки, у другій шерензі жінки, а позад усіх — старі й діти. Всі озброїлися хто чим — від мечів до кухонних копісток. Чекали. До вождя часом підходили друзі й порадники, багато з яких казали: що ми їм зробимо? Скільки нас і скільки їх? Може, таки краще віддати жінок і врятувати дітей?.. Вождь вислуховував усіх, не заперечував і був дуже спокійним. Рішення свого не змінював. Тільки чекав. Тільки й чекав...

Носорожача рать, не сповільнюючи бойової ходи, зійшла у ріку і вблід рушила до протилежного берега. Злий вогонь світився в очах розлютованих людей-носорогів, басовитий носорожачий рик вилетів з їхніх роззявлених пащ, коли вони угледіли гарних жінок. Та щоб ними заволодіти, треба було вбити їхніх чоловіків. Це, однак, не виглядало легкою справою, бо ніхто з чоловіків не кинувся втікати. Боятись боялися, але всі стояли у шеренгах — плече до плеча, наготові тримаючи зброю: піки, мечі, сокири й ножі. Вони й зустріли першу навалу носорогів. Опівдні шанси носорогів на перемогу похитнулися, люди ж племені жодних шансів не мали і ні на що не сподівалися. Тож билися на смерть — свою й носорогів.

Цілий день тривала битва. Витоптана трава на березі стала червоною від крові, червоною текла й скаламучена вода у ріці. І тоді надвечір змучені, виснажені, скривавлені люди племені раптом відчували, що залишилися живими. Раптом відчували, що навіть перемогли. Гори носорожачих тіл лежали на березі, інші пливли по воді товстими черевами догори. Багато людей полягло — чоловіків і жінок, та з берега вони не відступили. Вождь Ко також загинув. Надвечір племенем уже керував опозиціонер Джо, який невідь-звідки узявся.

Коли стемніло, він зібрав у невисокому чагарнику залишки племені й дозволив усім людям відпочити. А сам відійшов, і коли на небі з'явилися перші зірки, промовив,

звертаючись до найнижчої:

— Дякую, Зірко Війни! За поміч тим, котрі вже втратили надію!..

Його ніхто не обирав, не призначав вождем. Та він ні в кого й не питався. Він уже знав, як потрібно ставитись до носорогів...

Переклад Олександра Ірванця